

УРОКИ 37-38 (09.12.2022) Основи архітектури, 41 гр.
ТЕМА : МОДЕРН В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ
(кінець XIX - початок XX ст.)

Наприкінці XIX століття в європейському мистецтві виник новий напрям - модерн, як реакція на неживе копіювання історичних стилів (еклектику) та на протизагу сухості та знеособленості смаку в раціоналістичних творах «машинної» архітектури капіталізму. У Франції, Бельгії, Голландії цей напрям називалося нове мистецтво (Ар Нуво), у Німеччині – Югендстиль, в Австрії – Сецесій, в Італії – Ліберті, в Іспанії – модернізм.

Для модерну характерна побудова зовнішньої архітектурної композиції на основі раціональної, функціонально обґрунтованої планувальної структури будівлі. Будинки з мальовничими багатооб'ємними фасадами, розрахованими на всебічний огляд, вільно розміщувалися в просторі. Класична симетрія фасадів рішуче заперечувалась, оскільки вона входила в суперечність із доцільними об'ємнопланувальними рішеннями.

На відміну від еклектизму з його достовірним відтворенням окремих деталей історичних стилів модерн створював цілісні твори, засновані на синтезі всіх видів мистецтв, що виявлялося в єдності стилю зовнішнього вигляду, інтер'єру, меблів, світильників, мальовничих панно і т.п. Причому як основний мотив міг бути обраний невеликий елемент, як декоративна луна, що повторюється в інших формах і композиції цілого. Глибокий індивідуалізм композиції - одна з найхарактерніших рис модерну.

Силует будівель модерну найчастіше динамічний, завдяки введенню крутих щипцевих завершень, рваних фронтонів, баштових виступів, кованих ґрат, карнизів та балконів. Формам будівель та окремим елементам (фризам, віконним отворам, металевим ґратам, відкритим сходам) притаманні динаміка та текуча пластичність мас, уподібнення органічним природним явищем. Характерними є обриси конструктивних елементів у вигляді рослинних візерунків, петлеподібно зігнутого стебла цикламену (удар бича), морської хвилі, що набігає. У зовнішньому і внутрішньому орнаменті найчастіше використовувалися зображення кучерявих рослин, ірисів, лілій, павиче пір'я, метеликів, жіночих голів з довгими вигнутими пасмами волосся. Колірна гама модерну - бліді тони: сіро-блакитний, оливково-зелений, солом'яний, блідо-ліловий.

Конфігурація будівельних елементів модерну ґрунтувалася на особливостях будівельних конструкцій та можливостях нових будівельних матеріалів (металу, бетону, скла, керамічного облицювання). Для створення нетрадиційних пластичних форм використовувалися можливості монолітного залізобетону. Освоєне до кінця XIX століття виробництво прокатної сталі та великорозмірного скла дозволило вводити в композицію великі світлопройоми

оригінальних форм з віконними коробками та палітурками з гнутих металевих профілів.

Архітектура модерну найяскравіше виявилася у багатьох видах будівель: особняках, вокзалах, універмагах, музеях, поштамтах, банках, офісах. Культових будівель цього стилю дуже мало.

Однією з перших споруд, у яких намітився принцип цілісності зовнішніх і внутрішніх, декоративних та конструктивних елементів композиції, є грандіозний католицький Вестмінстерський собор у Лондоні, зведений за проектом архітектора Джона Бентлі. Така незвичайна споруда, що відноситься до візантійського відродження, особливо трактування форм, нюансів силуету і внутрішнього декору демонструє риси нового стилю модерн.

У Бельгії засновником нового напрямку в архітектурі був Віктор Орта, який збудував у 1892 – 1893 роках. особняк Тасселя у Брюсселі (рис. 69). Архітектурні форми, деталі та орнамент особняка характеризуються неспокійним ритмом, химерно вигнутими, еластичними лініями; лінії декору візуально зливаються з елементами будівельних конструкцій. Сходи, виготовлені з ковкого заліза, гнучкістю своїх форм і характером малюнка, підкреслюють властивості нового матеріалу, виявляють його декоративні можливості.

Для спорудження французького архітектора Ектора Гимара характерні біоподібні, флореальні форми. Створені Е. Гімар в 1898 - 1905 р.р. химерні металеві ґрати входів у паризьке метро (рис. 70), нагадують зарості фантастичних кольорів. У надзвичайно легких, повторюючих органічні форми павільйонах зі скла та металу, найбільш успішно поєднуються декоративні та конструктивні елементи.

Рис. 69. Особняки у стилі ар-нуво у Брюсселі:

a– особняк Тасселя (1892 – 1893 рр.), арх. В. Орта (фасад та внутрішні сходи);

б- Дім Альбера Чамберлані (1897 р.), арх. П. Анкар

Рис. 70. Оформлення входів на станції паризького метро (1898 – 1905 рр.), арх. Е. Гімар

Рис. 71. Споруди у стилі модерн архітектора А. Гауді у Барселоні: а - Собор 3 Саграда Прізвище в Барселоні (1882 р. - не завершено) (загальний вигляд, скульптурні групи фасаду «Різдво», внутрішні колони); б - прибутковий будинок К. Міла (1905 - 1910 рр.) (загальний вигляд, замасковані під скульптури димарі, вентиляційні труби та шахти ліфтів)

Своєрідний стиль (суміш модерну, бароко, готики) для своїх будівель був обраний іспанським архітектором Антоніо Гауді, який використовував новий матеріал – залізобетон – для імітації складних органічних форм природи, наслідуючи конфігурації скель, дерев, раковин. Найбільша його споруда - собор Саграда Прізвища в Барселоні (1882 - не завершений) (рис. 71). Маючи на увазі форму латинського хреста, собор у зовнішньому вигляді нагадує готичний модерн з скульптурними порталами та вежами, що відтворюють як би весь живий світ. У будинку Каса Міла (1905 - 1910 рр.) (Мал. 71), що має складний план, всім перегородкам архітектор надав ламані обриси, що контрастують з

хвилястою поверхнею фасаду. У будинку Міла застосовано нові конструктивні рішення: замість несучих стін встановлені колони, покрівля спирається на аркади, вигнуті балкони збільшують жорсткість будівлі. На даху будинку влаштовано терасу з вентиляційними трубами, шахтами, сходами, що мають пластичні біоморфні контури. Крайньою декоративністю відрізняється архітектурне оформлення парку Гуель у Барселоні (1898 – 1914 рр.), де використана мозаїка з кольорових кахлів та порцеляни у поєднанні з кованими залізними деталями.

Для віденського модерну характерне використання вільно скомпонованого плоского декору рослинного характеру. Стиль практичної корисності, розроблений архітектором Отто Вагнер, поєднував прості геометричні форми з мінімумом декору. До таких споруд належить павільйон станції віденського метро, виконаний О. Вагнером у 1894 – 1907 роках. (Мал. 72). Архітектор Йозеф Ольбріх, який працював у Відні, збудував нову виставкову будівлю Сецесіону (1898 - 1899 рр.) (рис. 72), що складається з кількох масивних кубічних об'ємів, над якими піднесений дивовижно ажурний купол, що сяє на сонцезолочних.

У 1900 - 1910 роки у школі віденського модерну стали використовуватися прості лаконічні форми, точні членування, прямі лінії та кути; у творчій етиці пріоритетом стає критерій функції (призначення) будівлі. Виразний образ у стилі геометричної течії модерну створив архітектор Йозеф Хоффман у будинку банкіра Стокле в Барселоні (1905 – 1911 рр.), використовуючи різноманіття поєднань чистих площин.

а)

Рис. 72. Віденський модерн:

а– павільйон станції метро «Карлсплатц», арх. О. Вагнер;
б– Будинок Сецесіону (1898 – 1899 рр.), арх. І. Ольбріх

Рис. 73. Промислові будівлі у стилі модерн:
а - турбінний завод компанії АЕГ у Берліні (1909 – 1912 рр.), арх. П. Беренс;
б - взуттєва фабрика Фагус в Альфельді (1911), арх. В. Гропіус

облицьованих мармуром, квадратів, виступів та ритмічних зрушень. Сучасну форму та раціональну загальну композицію висловив О. Вагнер при вирішенні будівлі Поштово-ощадної каси у Відні (1904 – 1906 рр.) із повністю заклоною залогою та металевими несучими конструкціями. Той самий раціоналістичний принцип виражений голландським архітектором Хенріком Берлаге у будівлі Біржі в Амстердамі (1897 - 1903 рр.), має масивні стіни і величезний триповерховий зал, перекритий скляною покрівлею, що спирається на оголені сталеві ферми.

Засновник німецького модерну Петер Беренс займався проектуванням промислових будівель, яким притаманні доцільні інженерні рішення, лаконічні форми з великими віконними отворами, планувальні рішення, що відповідають технологічним вимогам (рис. 73). У будинку Турбінного заводу компанії АЕГ (1909 - 1912 рр.) класично чітко розчленовані стіни поєднуються з величезними вітражами отворів. Архітектор Вальтер Гропіус, проектуючи будівлі взуттєвої фабрики Фагус (1911), застосував каркасну систему з легкими скляними огорожами.

Французький архітектор Огюст Перре показав широкі можливості формоутворення конструкцій із залізобетону. У житловому будинку на вул. Франкліна в Парижі (1903 р.) елементи залізобетонного каркасу виявлено на фасаді, нижній поверх відкритий та має вільний план.

В архітектурі модерну вперше послідовно реалізовувалися принципи функціональності, відповідності архітектурних форм будівельним конструкціям та застосовуваним матеріалам, використання активного силуету та багатого колористичного рішення.